

Gruber Enikő

EGY ÚJABB CSÁTH-MEGKÖZELÍTÉS

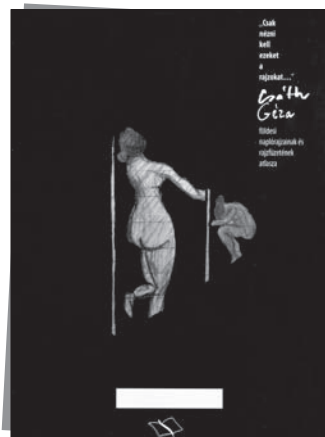
Another Approach to Csáth

Ágoston Pribilla Valéria – Hózsa Éva – Ninkov K. Olga (szerk.): „*Csak nézni kell ezeket a rajzokat...*” – *Csáth Géza földesi naplórajzainak és rajzfüzetének atlasza*. Városi Könyvtár, Szabadka, 2009

Ágoston Pribilla Valéria, Hózsa Éva és Ninkov K. Olga szerkesztésében 2010-ben jelent meg a szabadkai Városi Könyvtár kiadásában Csáth Géza naplórajzainak és rajzfüzetének atlasza, melynek főcíme „*Csak nézni kell ezeket a rajzokat...*”. A kötet Csáth Géza Földesen vezetett orvosi naplójának illusztrációit tartalmazza, kiegészítve a szabadkai Városi Múzeum tulajdonában lévő rajzfüzet tartalmával és a Dér Zoltán hagyatékában található festménnyel. A napló már régóta a könyvtár tulajdonát képezi, csak eddig kevésbé volt ismert a nagyközönség előtt. Az *Előszó*ban Ágoston Pribilla Valéria elmondja, hogy az ötlet, miszerint egy képzőművészeti albumot jelentessenek meg belőle, Szegedy-Maszák Mihálytól származik, akinek Kosztolányi Dezsővel kapcsolatos kutatásai során került a kezébe az említett napló.

A kötet két tematikai részből tevődik össze. Az első rész négy fejezetből áll, ami valójában a háttérismeretet biztosítja számunkra. Az első fejezetben Ninkov K. Olga ismerteti velünk Csáth és a képzőművészet kapcsolatát az 1897 és 1916 közötti intervallumban, majd Beszédes Valéria írása következik *Visszapillantás a végeladáshoz* címmel, illetve Hózsa Éva *Játéknak indult* című tanulmánya, és végül konkrét naplórészleteket olvashatunk Csáth Gézától, ezekből kirajzolódik Földesen való tartózkodásának előtörténete. A könyv második része, mely az egész kötet kétharmadát képezi, szemlélteti a rajzokat. Ebben mintegy százhusz rajz kapott helyet egy-egy idézettel társítva.

Ifj. Brenner Józsefet már gyermekkorra óta érdekelte a rajz és a festészet. Mindennapi tevékenységének számított az olvasás, írás és a

zenélés mellett. Számtalan kiállítást látogatott meg Szabadkán, Szegeden és Budapesten, ennek hatására egy ideig festő szeretett volna lenni. Családja támogatta művészi hajlamát, és gyakran ajándékoztak számára különböző festészeti kellékeket. Ennek hatására az 1900-as évektől naplója is egyre több rajzot tartalmaz. Édesapja folyamatosan járatta az *Új Időket*, majd később a *Vasárnapi Újságot*, melyben számos fénykép, rajz és festményreprodukció is szerepelt az ismertető, tudósítások mellett; ennek köszönhetően az ifjú Csáth mindig naprakész lehetett. A hetilapnak köszönhetően megismerkedett olyan művészekkel és munkáikkal, mint Mesterházy Kálmán, Pataky László, Barabás Miklós, Lotz Károly, Feszty Árpád vagy Mayer Sándor, akik nagy hatással voltak rá. Az 1899-es naplójában arról olvashatunk, hogy a Brenner család járátja a *Budapesti Hírlapot* is, és így szereznek tudomást Munkácsy Mihály haláláról. Csáth külön helyet szentel a naplójában a festő emlékének. „Meghalt Magyarország legnagyobb festője, ki a magyar nemzetnek a szegény árva magyar nemzetnek annyi dicsőséget szerzett külföldön.”¹ – olvashatjuk benne. Képzőművészeti ismereteiben az újságok mellett a családi könyvtárban elhelyezkedő könyvek, katalógusok, képeslapok is fontos szerepet játszottak. A kiadványokban szereplő reprodukciók képeit ugyanis szorgalmasan másolja. A századfordulón megfordul a fejében, hogy hivatásos festő legyen. Erről így vall naplójában: „Semmi nevezetes nem történik. Forog a föld járok iskolába. És ábrándozok arról, hogy jó lenne festőművésznék lenni.”² Ezzel egy időben zenekritikái jelennek meg a *Bácskai Hírlapban*. A zenének ugyanis, a képzőművészettel ellentétben, jelentős közönsége volt Szabadkán. Csáth tehát igazán sokoldalú személyiségnek számított, akit még Kosztolányi is „hármasművésznék” nevezett. Ennek a sokféle szárnybontogatásnak a lehetőségét annak is köszönhette, hogy Szabadka kulturális és gazdasági felvirágzása éppen az ő gyermekkorának időszakára esett, így részese lehetett, és elsőként élvezhette az új technikai vívmányokat, a vonatot, a villamost, a kerékpárt, a fényképezőgépet, és olvashatta a napi- és hetilapokat. Az 1903-as év több szempontból is jelentős. Ekkor jelenik meg Csáth első képzőművészeti kritikája, ekkor festi meg első és eddig egyetlen ismert olajfestményét, az *Erdőrészletet*, és ebben az évben kerül sor Szabadkán első ízben a budapesti Nemzeti Szalon vendégszereplésére. Ez hatalmas eseménynek számított a város és Csáth életében is, ezért részletesen, több oldalon beszámol róla naplójában. Nem sokkal később látogatást tesz a budapesti Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tavaszi tárlatán a Múcsarnokban, ami szintén nagy hatással volt rá. Ugyanakkor felmerülnek benne a kételyek, és olyan kérdéseket fogalmaz meg, hogy: „Érdemes-e festőnek lenni a mai művészekkel túrterhelt

¹ Ifj. Brenner József: *Napló (1900–1902)*, 2006. 31.

² Ifj. Brenner József: *Napló (1900–1902)*, 2006. 148.

világban? – Majd gyorsan meg is válaszolja: – Igen, de csak a legnagyobbak.”³ Ezután kikristályosodik benne, hogy milyen művész is szeretne lenni, és arra felé húzódik. Valamerre a szimbolizmus és a szecesszió közé.

Később orvostanhallgatóként Budapestre kerülve is követi a magyar művészet alakulását. Megismerkedik Gulácsy Lajossal, barátja lesz Sassy Attilának, és közben folyamatosan naplót vezet, melybe rajzol és fest is. Az 1907 és feltehetően 1909 közötti időszakból származik az a vázlatfüzet, mely ma a szabadkai Városi Múzeum képzőművészeti gyűjteményében található, és tizenegy datált rajzot tartalmaz. A rajzok egy része vázlatzerű ceruza-, a másik része viszont pasztellrajz. „Az alkotások jelentésköre valójában az érzékeny lelkületű művészember alkotói víziójának és művészi hitvallásának képi kifejezése.”⁴ – olvashatjuk Ninkov K. Olga tanulmányában.

Csáth Géza 1915 októberében került Földesre orvosként, és itt keletkezett az a napló, mely a szabadkai Városi Könyvtár kéziratárában kapott helyet, és melynek rajzai a jelen kötetben megjelentek. A napló a 4-es számot viseli, és az 1916. február 1-jétől július 8-áig terjedő időszakot foglalja magában. Az írás és a rajzolás szimbiotikus kapcsolatának lehetünk itt szemtanúi. A rajzok többsége fejlécnek készült, egy-egy nap bejegyzésének a kezdetét jelzi. Ebben az időszakban Csáth már morfinista volt, ennek hatása képein is felfedezhető. A napló rajzainak első részét az emberi figurák uralják, melyeket olvasmány- és színházi élményei ihlettek, a tájkép pedig, akár önálló témaként, akár mint háttér, végigvonul az egész naplón. Ilyenkor nem jelenik meg sem ember, sem állat a képen, csak a táj, vagy leszűkítve a fák. Csáthnál ugyanis a táj nem más, mint saját lelki megnyilvánulása. Földesen végzett orvosi praxisának naplója két kemény fedelű füzetben maradt ránk. A másik, vagyis az 5-ös számú, már jóval kevesebb rajzot tartalmaz.

Csáth földesi tartózkodásának történetét az *Üzenet* című folyóirat 1997. szeptember-októberi emlékszama tárgyalja, a Karacs Zsigmond által publikált leveleknek és Szentgyörgyvölgyi Gábor tanulmányának segítségével.

A Csáth-albumban szereplő képek mellé szemelvények is társulnak. Minden naplórajznál olvashatunk egy novellaidézetet. Ennek kiválasztása nem lehetett könnyű feladat, ugyanis itt a művészetek találkozásáról van szó, és egységes egészként, egymást kiegészítve kell hogy funkcionáljanak. Ennek ellenére a szerkesztők munkáját dicséri, hogy a több mint száz rajzhoz megtalálták a leginkább megfelelő szövegrészletet.

³ Ifj. Brenner József: *Napló (1903–1904)*, 2007. 67.

⁴ Ninkov K. Olga: Csáth és a képzőművészet, 1897–1916 = Ágoston Pribilla Valéria – Hózsá Éva – Ninkov K. Olga (szerk.): „Csak nézni kell ezeket a rajzokat...” *Csáth Géza földesi naplórajzainak és rajzfüzeteinek atlasza*. Városi Könyvtár, Szabadka, 2010. 31.

Csáth Gézá és munkásságát többféle szempontból lehet értelmezi, hiszen nem egy, kettő, hanem egyszerre három művész fedezhető fel benne. A jelen kötet egy újfajta aspektusból közelít feléje, és megpróbál segítségünkre lenni, hogy közelebb kerüljünk személyéhez. Mindenkinek ajánlom, aki szeretné Csáthot képzőművészként megismerni, és művészetét még inkább megérteni.